

OCENE, ZAPISKI, POROČILA, GRADIVO

UDK 92 Hraste M.

MATE HRASTE

In memoriam

Dne 3. decembra 1970 je na zagrebškem pokopališču Mirogoj legel k večnemu počitku dr. Mate Hraste, profesor za hrvško dialektologijo na Filozofski fakulteti v Zagrebu in redni član Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti. Do groba so ga spremili številni prijatelji in strokovni sodelavci v Inštitutu za hrvški jezik pri Jugoslovanski akademiji, nekdanji in zdajšnji učenci iz Slavističnega seminarja Filozofske fakultete, delovni tovariši iz Matice hrvške in drugih kulturnih ustanov. Od pokojnega znanstvenika so se poslovili tudi mnogi zagrebški meščani. Za Hrastejev osebni lik je značilno, da je na pogreb prihitela tudi močna delegacija kmetov iz profesorjeve rojstne vasi Brusje na otoku Hvaru. Na pogrebu je bila zastopana tudi katedra za hrvatsko in srbsko literaturo ter srbski ali hrvatski jezik na Filozofski fakulteti v Ljubljani in Inštitut za slovenski jezik pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti.

Profesor Mate Hraste se je rodil 25. I. 1898 v kmečki družini. V njegovih mladih letih otok Hvar še ni bil turistična atrakcija. Dalmacija kot del avstro-ogrske države je predstavljala eno najbolj pasivnih pokrajin, zato je njeno prebivalstvo moralo iskati možnosti za obstanek ali v drugih pokrajinah obširne države ali pa se je izseljevalo v daljne evropske in čezmorske dežele. V takih ekonomskih in socialnih razmerah je študiral gimnazijo in univerzo mladi Brusjan. Po diplomi iz slavistike na zagrebški univerzi 1923 je služil kot srednješolski profesor v Sisku, Sremski Mitrovici in Petrinji. Leta 1938 je doktoriral na beograjski univerzi s tezo Čakavski dijalekt otoka Hvara. Po vojni je postal docent (1946) na zagrebški slavistiki, kjer je kot profesor deloval do zadnjih let, ko mu je bolezen onemogočila delo med mladino. Iz njegove šole so izšli vsi poveljni slavisti jezikoslovci, kot na primer dr. Slavko Pavešić, dr. Milan Moguš, dr. Božidar Finka in mnogi drugi.

Po Beličevi in Ivošičevi smrti je bil Hraste nestor hrvatskosrbskega jezikoslovja ne le po letih, temveč tudi po znanstveni avtoriteti. Sodeloval je v vseh zgoraj naštetih hrvatskih znanstvenih ustanovah ter pri vsestranski zaposlenosti našel še čas za živahno znanstveno in znanstveno-organizacijsko delo v Hrvatskem filološkem društvu, v Zvezi slavističnih društev, pri organizaciji poletnih seminarjev za tuje slaviste; sodeloval je v komisiji, ki je pripravila in uredila Pravopis hrvatskosrbskega (srbskohrvatskega) knjižnega jezika v smislu novosadskega dogovora, zlasti pa je bil nadse delaven kot urednik znanstvenih publikacij. Uredil je Hrvatski dialektološki zbornik (JAZU, I 1956, II 1966), Gradivo za zgodovino hrvške književnosti (JAZU, knj. 27, 1956) in Zbornik v počastitev Stjepana Ivošića (Hrvatsko filološko društvo, 1963, s sodelavci in uredniškim odborom), urejal je znanstveno revijo Filologija (JAZU in HFD, I—VI) ter sodeloval pri urejanju strokovnih in znanstvenih revij (Jezik, HFD 1952—68; Radovi zavoda za slavensku filologiju, FF Zagreb, knj. IV—VII, 1961—67; Južnoslovenski filolog, Institut za srpskohrvatski jezik u Beogradu, knj. XVIII—XXVI, 1949—64; Bulletin Scientifique, section B, sciences

humaines, izd. Savjet Akademija nauka i umjetnosti SFR Jugoslavije, 1965—68; Zbornik Instituta za historijske nauke u Zadru, FF u Zagrebu, Zadar 1955).

Število njegovih znanstvenih enot znaša blizu sto, s popularnimi strokovnimi članki in deli pa precej čez sto. Pri tem niso šteta številna predavanja na radiu, referati in diskusije na lingvističnih kongresih doma in na tujem, niti redakcije lingvističnih in drugih gesel v enciklopedijah Leksikografskega zavoda v Zagrebu, niti ni upoštevano njegovo sodelovanje pri sestavljanju bibliografije v JF in ne njegovi prispevki za Hrvatskosrbski dialektološki ter za Slovanski lingvistični atlas.

Poglavitna veja njegovega znanstvenega zanimanja je bila dialektologija, zlasti čakavska, ki ji je posvetil vse svoje življenje, nato pa onomastika in toponomastika in končno knjižni jezik, starejši in sodobni. Pripravljal je tudi Slovar čakavskega narečja, nadose potreben slovar, prezgodnja smrt mu je malo pred koncem iztrgala pero iz roke in tako dela ni dokončal.

Njegova prva objava je bila Crtice o bruškom dijalektu (JF VI, 180—214, 1926), nato pa so se leto za letom vrstile daljše in krajše razprave o čakavskih govorih Hvara, Visa, Brača, Šolte, Čiova, Drogenika, Zlarina, Suska, Raba in drugih otokov. Tako je dopolnjeval in nadaljeval delo pomembnega čakavskega dialektologa A. Belića, njegovo študijo *Zamētki po čakavskim govoram*, 1910, pa tudi drugih čakavskih dialektologov (Milčetić, Nemanić, Kušar, Zgrablić, Strohal, Malecki itd.), ki so vsi z Belićem pred raziskovali severno-čakavske govore, le naš Vatroslav Oblak je posegel globoko na jug (otok Lastovo).

Manjši del pozornosti je M. Hraste posvetil kajkavskemu narečju, ki ga je spoznal kot študent v Zagrebu in zlasti kot profesor v Sisku (O govoru grada Siska; Kajkavski dijalekt, EJ IV v članku Jezik). V članku Crtice o Marulićevoj čakavštini razpravlja o zgodovini knjižnega jezika, z razpravo Strani elementi u hrvatskom ili srpskom narodnom i književnom jeziku pa je posegel na področje leksikologije.

Pomemben je Hrastejev prispevek v akcentologiji tako čakavskega narečja kot hrvaškega knjižnega jezika. Naj omenim samo nekaj študij z akcentno problematiko: Ispitivanje akcenatskog sistema na Cresu, Osobine supremene rapske akcentuacije, O kanovačkom akcentu u Hrvatskoj, Dvoakcenatski sistem u hrvatskom ili srpskom jeziku, Osnovna akcentuacija Biograda na moru i njegove okolice, Od akcentuacije starochorvackiej i staroserbskiej do współczesnej sztokawskiej, O potrebi prenošenja akcenta na prijedlog, O skakanju akcenta na proklitiku u čakavskom dijalektu.

Poleg bogatega znanstvenega ter napornega pedagoškega in organizacijskega dela je v sodelovanju z Ivanom Brabcem in Sretenom Živkovićem še utegnil napisati slovnico za pouk hrvaškega jezika v srednjih šolah (Gramatika hrvatskoga ili srpskog jezika), ki je izšla v več izdajah in končno priredil 3. izdajo Maretićeve slovnice.

Do slovenščine in slovenskih ljudi je imel vedno korekten odnos. Našega jezika sicer ni aktivno obvladal, z lahkoto pa je prebiral slovenske knjige. Kot organizator seminarjev za tuje slaviste je skrbel, da je na seminarjih bila dostojno predstavljena tudi slovenščina. Katedra za srbohrvaščino v Ljubljani je v njem imela požrtvovalnega svetovalca in pomočnika.

Ob sedemdesetletnici plodnega življenja so mu njegovi učenci posvetili Rasprave Instituta za jezik, knjiga 1, Zagreb 1968.

Naj bo trajen njegov spomin o narodu, ki mu je posvetil vse umske sposobnosti in vso življenjsko energijo!

Janko Jurančič

Filozofska fakulteta, Ljubljana

UDK 808.1 + 881.09 (048.1)

ZBORNİK UMJETNOSTI RIJEČI, POSVEČEN ZDENKU ŠKREBU

Kot prvi številki XIV. (1970) letnika Umjetnosti riječi je izšel skoraj 300 strani obsegajoč zbornik v čast 65-letnice Zdenka Škreba, enega od ustanoviteljev UR ter njenega glavnega in odgovornega urednika prav od začetka. Zbornik sta uredila Sveto Petrović in Kruno Pranjić. Gradivo je razvrščeno po abecedni vrsti piscev. Urednika v uvodni besedi menita, da se prispevki večinoma dotikajo vprašanj poetike, sloga in interpretacije, torej tistih tem, »za koje je do današnjeg dana vezan i plodni rad profesora Škreba«. Če pa vendarle hočemo tematsko natančneje razvrstiti prispevke, bi se po vidikih pristopov, po kakovosti in po vsebini odločili vsaj za pet skupin, ki naj bodo tu razvrščene po tehtnosti: 1. slovstvenoteoretični in slovstvenozgodovinski prispevki, 2. stilistične študije, 3. interpretacije, 4. esejistični in slovsiveno-publicistični prispevki in 5. preostalo. Na začetku vsega pa je popis slavljenčevih objavljenih del.

Tematska širina, veliko število (36) prispevkov, večinoma kratkih (največ 12, povprečno pa po 6 do 7 strani) snovna nezaokroženost, naključna razvrstitev, kakovostno zelo različni pristopi — vse to ustvarja nekakšno negotovost. Vendar pa ob pazljivem prebiranju iz zbornika lahko črpamo precej več, kot bi sprva pričakovali. Skušajmo to trditev utemeljiti s pregledom prispevkov po gornji razvrstitvi.

I

Slovstvenozgodovinski in teoretični prispevki niso tematsko ubrani, saj je vsakdo od sodelavcev ponudil tisto, kar je želel. Tako se je Josip Badalić, starosta današnjih hrvaških slovstvenih zgodovinarjev, pridružil temu zborniku gotovo v skladu z dobrimi medgeneracijskimi odnosi (O bilingvizmu u književnosti hrvatskog preporoda). Badalićev prispevek je enciklopedičen, bogat s podatki iz obstoječe literature ter z dokaj splošnimi in tudi nekolikanj svečanimi oznakami posameznih »ilirov«. Obstoječo literaturo, ki glede rabe nemščine v začetnih desetletjih razvoja hrvaške meščanske književnosti ni tako skromna, avtor uporablja brez kakovostnega razločevanja, brez razločevanja pa piše tudi o vseh posameznih pesnikih in verzifikatorjih od Preradovića do Jelačića bana.

Rafo Bogišić (Pojava pejzaža u hrvatskoj renesansnoj poeziji) s številnimi primeri dokazuje, kako resničen in neposreden odnos so gojili renesančni pesniki do narave in kako različno in tudi kakovostno so ga umeli izraziti.